

כבוד שבת בתנאי שדה

הקדמה:

כתוב בספר ישעיהו (פרק נח פסוק יג): "אם-תִּשָּׁב מִשְׁכַּת רִגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בַּיּוֹם קָדְשִׁי, וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת עֲנֵךְ לַקְדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד, וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמָּצוֹא חֲפָצֶךָ וְדָבָר דְּבָר". הקב"ה בחר לו יום אחד בשבוע – את יום השבת, וקבע אותו שיהיה קדוש לשמו, ועל כן כל המענג את השבת כאילו הוא מכבד את הקב"ה בעצמו, וזוכה שנותנים לו נחלה בלי מצרים.

שאלה: כיצד ניתן לקיים את מצות כבוד שבת בתנאי שטח?

א. בגדים לכבוד שבת

מצוה לכבד את השבת בהופעה ראויה כדרך שמקבל פני המלך, וכן דרשו חז"ל:

תלמוד בבלי שבת דף קיג עמוד א:

'וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ', 'וְכִבְדָּתוֹ' - שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. וכי הא (וכמו) דרבי יוחנן קרי למאניה (קרא לבגדיו): 'מכבדותי' (-שמכבדים את בעליהם).

נאמר עוד בגמרא הנ"ל:

אמר רב הונא: אם יש לו (בגדים) להחליף - יחליף, ואם אין לו להחליף - ישלשל בבגדיו (כלומר, ישלשל כלפי מטה שייראו ארוכים כדרך העשירים היושבים בביתם ללא טורח).

וכן נפסק להלכה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רסב סעיפים ב-ג:

ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת. ואם אי אפשר לו, לפחות ישלשל בגדיו למטה דרך כבוד. ילבש בגדיו הנאים, וישמח בביאת שבת כיוצא לקראת המלך, וכיוצא לקראת חתן וכלה.

❖ כיצד ראוי שחייל יתלבש לכבוד שבת?

❖ כיצד ינהג כשאין באפשרותו להחליף את מדיו לכבוד השבת?

כתב החיי אדם (חלק ב-ג, כלל ה, סעיף ז):

ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת כפי שאפשר לו, ואפילו אם הוא בדרך לבדו ובבית נכרי, מכל מקום ילבוש בגדי שבת, כי אין המלבושים לכבוד הרואים כי אם לכבוד השבת.

הגר"ע יוסף עסק בשאלה האם יש חובה שיהיו נעליים מיוחדות לשבת, וכתב במסקנתו:

שו"ת יחזה דעת חלק ה סימן כג:

אין צורך לייחד נעליים לשבת, ורק ראוי למשחן ולצחצחון יפה לכבוד שבת. והמתחסד לייחד נעליים מיוחדות לשבת תבוא עליו ברכה.

בשו"ת ציץ אליעזר, מובא טעם נוסף (בשם הארחות חיים) ללבישת בגדי שבת:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן לד אות ב:

ומחליף בגדי חול ולבוש בגדי שבת לכבוד שבת, כדי שיזכור שהוא יום קדוש ואסור בעשיית מלאכה... והוא דבר שכל אחד מרגיש בחוש, שעם לבישת בגדי שבת נותן יותר את דעתו להיזהר מעשיית מלאכה, בבחינה של 'וראיתם אותם וזכרתם'. וכמו כן בלי הסרת בגדי החול עלולים לבא להתבלבל גם בתפלה של שבת, ולהתפלל של חול.

ב. למשמש בבגדיו בערב שבת

נאמר בגמרא:

תלמוד בבלי שבת דף יב עמוד א:

תניא, חנניא אומר: חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה (לראות שאין בו שום דבר, שמא יוציא אותו בשבת לרשות הרבים). אמר רב יוסף: הלכתא רבתי לשבת (רש"י: דבר גדול יש כאן, להפרישו מאיסור שבת).

וכן פסק השולחן ערוך (או"ח סימן רנב, סעיף ז):

מצוה למשמש אדם בכליו (בבגדיו) בערב שבת סמוך לחשיכה, שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת.

וכתב המגן אברהם (על השולחן ערוך הנ"ל, ס"ק כו):

ונראה דאפילו לדין (לנו), דליכא (שאין) רשות הרבים - מצוה למשמש, דשמא יש אצלו דבר המוקצה.

על פי זה, בספרנו תורת המחנה נכתב (ח"ב, פרק כ"ב, תשובה ד):

ובמקרה שנשאר בבגדי ימי החול, יותר יש להקפיד על דין הגמרא למשמש בגדיו ערב שבת עם חשיכה שלא יהיה בהם דבר מוקצה וכדומה.

ג. ניקוי וסידור המקום

עוד נאמר בגמרא:

תלמוד בבלי שבת דף קיט עמוד ב:

תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושולחן ערוך ומיטתו מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו. ואם לאו, מלאך רע אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו.

וכן נפסק להלכה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רסב סעיף א:

יסדר שולחנו ויציע המיטות ויתקן כל עניי הבית, כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת.

בספרנו תורת המחנה נכתב (ח"ב, פרק כ"ב, תשובה ד):

ופשוט שאף חיילים השובתים במחנה ארעי צריכים לפעול במידת האפשר לניקוי המקום וסידורו באופן הראוי והמכובד.

ד. רחיצה בערב שבת

תלמוד בבלי שבת דף כה עמוד ב:

רחיצת ידים ורגלים בחמין (במים חמים בערב שבת)... מצוה. מאי מצוה? דאמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי, ערב שבת מביאים לו עריבה (גיגית גדולה) מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדיניו המצויצין (עם ציצית), ודומה למלאך ה' צב-אות.

וכן נפסק בשולחן ערוך, והרמ"א הוסיף (על פי הטור) שירחץ גם את כל גופו כשמתאפשר הדבר:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רס סעיף א:

מצוה לרחוץ (הגה: כל גופו. ואם אי אפשר לו, ירחוץ) פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת.

ומצוה לחוף (לחפוף) הראש, ולגלח הצפרנים בערב שבת. הגה: ואם היו שערות ראשו גדולות, מצוה לגלחן.

כתב ערוך השולחן (סימן רס, סעיף ו):

ופשוט הוא, דכל דברים אלו רחיצה וחיתוך צפרנים וגילוח, **טוב יותר לעשות אחר חצות**, דיותר ניכר שהוא לכבוד שבת, ומכל מקום אם עשה קודם חצות גם כן טוב, דכל שעושה **בערב שבת** ניכר שהוא לכבוד שבת.

בספרנו תורת המחנה נכתב (ח"ב, פרק כ"ב, תשובה ה):

כתבו האחרונים **שעיקר רחיצה בחמין**, ברם נראה שבדוחק ניתן לקיים את מצות הרחיצה בפושרין או אף בקרים, ובמיוחד נכון הדבר כשגופו מלוכלך ביותר עד כדי פגיעה בכבוד השבת, ומכל מקום ישתדל לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין.

עוד כתבו האחרונים, שאף שהמצוה לרחוץ ביום שישי, אם חושש שלא יתאפשר לו לרחוץ אז (או שחושש שיתאחר מלרחוץ עד סמוך לשבת ויבוא לידי חילול שבת), רשאי אף להקדים הרחצה ליום חמישי, ומכל מקום יש שכתבו שראוי במקרה זה להשתדל לכל הפחות לרחוץ פניו ידיו ורגליו סמוך לשבת.

ה. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

א. מצוה לכבד את השבת בהופעה ראויה כדרך שמקבל פני המלך. לפיכך, חייל שבאפשרותו הדבר ילבש מדי א' בשבת ויצחצח נעליו, ובאם לא ניתן הדבר יחליף למדי ב' נקיים (וישתדל לשפר מעט את הופעתו, כגון שיחבוש כיפה לבנה וכדו'), ואם אין באפשרותו להחליף כלל את בגדיו, לכל הפחות יסדר את לבושו בדרך כבוד (ובמקרה זה שנשאר בבגדי חול, יש להקפיד יותר על דין הגמרא למשמש בבגדיו בערב שבת עם חשיכה שלא יהיה בהם דבר מוקצה וכדו').

ב. פשוט שבכלל מצוות כבוד השבת - לפעול במידת האפשר לניקוי המקום וסידורו באופן הראוי והמכובד.

ה. מצוה לרחוץ גופו, או לכל הפחות פניו ידיו ורגליו, במים חמים (ובדוחק אף בפושרים) לכבוד השבת, ואם חושש שלא יתאפשר לו לרחוץ ביום ששי, רשאי להקדים הרחצה אף ליום חמישי.

חייל שגופו ובגדיו מלוכלכים ביותר עד כדי פגיעה בכבוד השבת, יתקלח ויחליף בגדיו אף אם בשל כך יפסיד תפילת מנחה בציבור.

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית
מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן
כתיבה ועריכה: טור' ר' יהודה בן חיים
הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com
להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה),
סרקו את הקוד הבא:

